

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Альбіна Олександрівна СТЕПАНЕНКО,

*студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: Полтава К. О.,
канд. юрид. наук, асистент кафедри кримінального
права та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Останніми роками в Україні однією із центральних течій розвитку як усього законодавства загалом, так і кримінального законодавства зокрема, стало гарантування захисту прав жінок та дітей. Ця проблема доволі чітко окреслилася перед всією спільнотою як така, що вимагає негайного вирішення за допомогою способу протидії дискримінації за ознакою статі, яка тривалий час займала ключове місце у галузі сімейних відносин, а також шляхом протидії домашньому насильству.

Інститути кримінального права привертають все більшої уваги з боку науковців, адже вони спрямовані на захист прав батьків та дітей. Зважаючи на актуальність та специфіку цього інституту в Україні, обмежувальні заходи посідають провідне місце у теоретичних доробках поставленої проблеми. Дослідженню проблемних аспектів, як у національному, так і в іноземному законодавстві щодо застосування обмежувальних заходів, присвячені праці таких вчених, як: Баулін Ю. В., Жук І. В., Крикливець Д. Є., Новікова К. А., Палюх Л. М., Шаренко С. А., Юношев О. В., Яценко С. С., Яценко А. М. та інші.

На наше переконання, сутність проблеми насильства у сім'ї протягом тривалого часу зводиться до характеру загальносвітового. Аргументом на користь такої позиції може бути те, що усталений стандарт щодо недопустимості будь-якого втручання з боку держави та суспільства у сферу сімейних відносин став наслідком того, що існувала закономірність визнання фактів насильства одних членів родини відносно інших, яку було прийнято замовчувати.

На думку Крикливець Д. Є., положення Модельного законодавства ООН про домашнє насильство було набуто та враховане у процесі нормативно-правового базису щодо протидії домашньому насильству багатьма державами. Погоджуючись із позицією автора, слід зауважити, що особлива увага була спрямована саме на правову регламентацію обмежувальних заходів, з огляду на те, що, по-перше, вони завбачають обмеження визначених прав кривдників, по-друге, вони є найбільш дієвими засобами захисту особи, яка зазнала фізичних та моральних страждань від домашнього насильства [1, с. 298-299].

Значним упущенням порядку протидії та запобіганню домашньому насильству в Україні до 2018 року, було недостатнє запровадження концепції насильства в сім'ї у Кримінальне право України. Для вирішення цієї проблеми було прийнято два фундаментальні нормативно-правові акти у зазначеній сфері: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 січня 2018 р., а також Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11 січня 2019 р.» [1, с. 299-300].

Норму, що передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство, було внесено до Кримінального кодексу України (ст. 126-1). Одночасно із призначенням покарання до особи, яка скоїла таке діяння, не пов'язане із звільненням за попередньою умовою або з позбавленням волі, передбачених Кримінальним кодексом, від покарання чи кримінальної відповідальності, суд може застосувати обмежувальні заходи, які передбачені у ст. 91-1 КК України. Варто зауважити, що до особи можуть бути застосовані один або декілька таких заходів [1, с. 300-301].

Перший обмежувальний захід, який може втілити суд – це заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка зазнала домашнього насильства. З теоретичної точки зору важливо підкреслити, що у п. 264 Пояснювальної доповіді до Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству» визначено: найбільш продуктивний спосіб гарантування безпеки в ситуаціях особистої загрози жертві домашнього насильства, а саме – забезпечення фізичної відстані між жертвою та її кривдником. Яскравим прикладом застосування такого заходу, який висвітлено у науковій праці Жука І. В., може слугувати вирок Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 7 листопада 2019 р. до особи, яка вчинила злочин, передбачений у ст. 126-1 КК України, судом було застосовано обмежувальний захід, який завбачає обмеження щодо перебування в місці спільного проживання з постраждалою особою від домашнього насильства [2, с. 83-85].

Павлова Т. О. висловлює припущення, що іншим обмежувальним заходом є локалізування комунікації з дитиною у випадку, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або в її присутності. Авторка посилається на зміст листа Міністерства освіти і науки України від 18 травня 2018 р. № 1 «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству», у якому наголошується на результаті вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її участі. Служби у справах дітей, у такому випадку, переміщують дитину в центр соціально-психологічної реабілітації, за неможливості проживання дитини зі своїми батьками чи іншими опікунами [3, с. 89-91].

Наступний захід обмеження особи є досить близьким до попереднього заходу, адже Яценко А. М. пояснює це тим, що особа, яка вчинила домашнє насильство, щодо обміну листами, телефонними переговорами з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через електронні комунікації особисто або через третіх осіб. Слід врахувати те, що положення цього заходу чітко демонструє рішення Сокирянського районного суду Чернівецької області від 8 січня 2020 р., у якому кривдник, вчинив психологічне

насильство щодо своєї колишньої дружини, через що був засуджений за вчинення злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України. Суд виніс рішення, що до особи, яка вчинила домашнє насильство, варто застосувати обмежувальний захід, заборонивши йому телефонні переговори та листування з потерпілою строком на три місяці. Тому, засуджений через такий обмежувальний захід не зможе вчиняти психологічне насильство щодо колишньої дружини [4, с. 35-37].

Останнім обмежувальним заходом до особи, яка вчинила домашнє насильство, може бути застосоване спрямування на проходження пробаційної програми або програми для кривдників. Судовою практикою доведено, що вироком Новоукраїнського районного суду Кіровоградської області від 22 січня 2020 р. до особи, яка вчинила злочин, передбачений у ст. 126-1 КК України, вжито обмежувальний захід у вигляді спрямування її для проходження програми для кривдників або пробаційної програми строком на три місяці [3, с. 91-93].

На сьогоднішній день обмежувальні заходи кримінально-правового характеру закріплені у кримінальному законодавстві більшості європейських країн. Зокрема, їх затверджено у кримінальному законодавстві Королівства Іспанії, Королівства Португалії, Французької Республіки, Республіки Польща та багатьох інших країн.

Жук І. В. вказує, що цікавою є практика Королівства Португалії щодо застосування обмежувальних заходів. На відміну від України, у якій відповідно до ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», зафіксовано обмежувальний припис щодо кривдника, який видається терміном від 1 до 6 місяців, то «в Португалії термін дії конкретних обмежувальних заходів може складати до 2 років. У 2006 році з метою підсилення контролю над кривдниками, які були виселені з місця спільного проживання із потерпілою особою, на них може бути одягнений електронний браслет» [2, с. 85-86].

У законодавстві Королівства Швеції не було затверджено жодного нормативно-правового акту, який був би присвячений протидії домашньому насильству, однак, «прокурори в Швеції, на яких покладені належні доручення у цій галузі, дуже часто використовують у цій сфері «Акт про заборонний ордер» 1988 року. Цей ордер забороняє чоловікам мати зв'язки чи наближатися до жінок, які звернулися за одержанням такого ордеру, якщо було затверджено даними існування з боку небезпеки переслідування» [4, с. 37-39].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що внесення змін до кримінального законодавства та перспективи застосування обмежувальних заходів до особи, яка вчинила домашнє насильство, є позитивним поступом. Обмежувальні заходи дозволять захистити права та інтереси особи, яка пережила фізичне або психічне насильство. Дійсно, існують проблеми в судовій практиці щодо використання та розуміння таких заходів. Тому потрібне та необхідне подальше практичне та теоретичне опрацювання позицій щодо обмежувальних заходів у кримінально-правовій площині.

Список використаних джерел:

1. Крикливець Д. Є. Обмежувальні заходи за Кримінальним кодексом України. *Порівняльно-аналітичне право: 2018 рік.* № 2. С. 298-301.
2. Жук І. В. Обмежувальні заходи у кримінальному праві України: правова природа та сутність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: 2019 рік.* Вип. 55. Т. 2. С. 83-86.
3. Павлова Т. О. Правова природа обмежувальних заходів з чинним Кримінальним кодексом України. *Правова держава: 2019 рік.* № 34. С. 89-94.
4. Яценко А. М. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство: порівняльний аналіз кримінального законодавства України й окремих європейських країн. *Вісник Кримінологічної асоціації України: 2018 рік.* № 2. С. 35-45.